

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) เป็นแผนที่มุ่งพัฒนาการศึกษา ให้การสร้างรากฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและได้กำหนดแผนงานหลักเพื่อพัฒนาการศึกษาไว้ 9 แผน การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ได้ถูกกำหนดไว้ในแผนหลักที่ 2 ซึ่งถือเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งสร้างกระบวนการเรียนการสอน ให้เป็นการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยวิธีที่หลากหลายและเกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่ สังคมข่าวสารข้อมูลมีความรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีปัญหาและความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ และเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เวลารู้จักใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

จากอดีตจนถึงปัจจุบันการจัดกระบวนการเรียนการสอน ยังไม่เอื้อต่อคนให้มีลักษณะคิด โภค ใฝ่รู้ เนื่องจากการศึกษาในชั้นเรียนได้แยกตัวเองออกจากชุมชนและสังคม วิธีการเรียนการสอนยังมุ่งเน้น การถ่ายทอดเนื้อหาวิชามากกว่าการเรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริง และไม่เน้นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังขาดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนปรับตัว และแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตให้เหมาะกับบริบททางสังคม และสภาพแวดล้อม (สุมน อมรวิวัฒน์, 2540) จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน และการประเมินผลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่มีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีการเชื่อมโยงวิธีการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชากับชีวิตจริง (จิราภรณ์ ศิริทวี, 2540) ในแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้คือ มุ่งเน้นพัฒนาคนใน 4 ด้านคือ ปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคมอย่างสมดุล และกลมกลืนกัน การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาถือว่าเป็นระดับที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นระดับเชื่อมต่อระหว่างประถมศึกษา และอุดมศึกษา หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาจึงมุ่งพัฒนาบุคลิก

ภาพของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติ ขณะเดียวกันก็เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจ และความถนัดเฉพาะตน (กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา, 2534)

ศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ปกป้องฝึกงานในด้านการงานและความสามารถในการสร้างสรรค์ เสริมลักษณะนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมอันดีงาม และยังเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่างๆ โดยให้เด็กได้ทำกิจกรรมมีโอกาสสร้างสรรค์แก้ปัญหาและสัมผัสสภาพความเป็นจริง เพื่อจะได้มีประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้มีพัฒนาการที่ดีด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องตัว ในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกาย ให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์, 2526)

ศิลปศึกษาเป็นการจัดการศึกษาให้แก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการเพื่อเป็นสื่อให้นักเรียนได้แสดงออกตรมสภาพความสนใจ การรับรู้ และความสามารถของแต่ละบุคคลอันก่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลงานต่างๆ และผลที่เป็นนามธรรมคือพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งปลูกฝังให้ซาบซึ้งในศิลปะและมีสุนทรียภาพ พัฒนาลักษณะนิสัยให้มีระเบียบวินัยในการทำงานรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และต่อส่วนรวมสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

จากจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) พบว่าเป้าหมายที่สำคัญของหลักสูตรคือเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่สมบูรณ์เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะตามความเหมาะสม ปฏิบัติงานได้ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง มีความสามารถในด้านการแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านของศิลปะเห็นคุณค่าและภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย มีความสามารถในการประยุกต์หรือเปลี่ยนแปลงความสามารถ ความรู้ และความเข้าใจทางศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นบุคคลในสังคมของชาติที่มีบุคลิกภาพที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

เนื่องจากจุดประสงค์ของหลักสูตรมุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นลักษณะของการศึกษาตามแบบพัฒนาการ (Progressive Education) หรือการศึกษาที่ยึดตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นหลักสูตร จึงกำหนดให้มีแนวการจัดการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการทางการคิด และทางปฏิบัติในการศึกษา กล่าวคือเป็นกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์จากทักษะกระบวนการไปแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงในความจริง ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอย่างเป็นระบบ

และไม่รู้จบ (สาโรจน์ บัวศรี, 2528 สุลักษณ์ ศรีสุวิ, 2535 ประเทศ สุรตติย, 2535) จากแนว
ดังกล่าว หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จึงถือเป็นแนวปฏิบัติ
ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ทั้งในรายวิชาบังคับแกนศิลปะกับชีวิตและวิชาเลือกเสรี โดย
เน้นที่การจัดกิจกรรมการได้ลงมือปฏิบัติโดยไม่เน้นเนื้อหาวิชาการจัดกระบวนการเรียนการสอน
ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีความปิติ ผ่อนคลายให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อ
วิชาศิลปะในเบื้องต้น กิจกรรมทั้งด้านศิลปศึกษาและดนตรีศึกษาทุกคนสามารถปฏิบัติได้เป็นพื้น
ฐานอย่างง่าย ๆ จนเกิดทักษะในกระบวนการต่างๆ ในกิจกรรมที่ปฏิบัติและสามารถนำไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ (กรมวิชาการ, 2533)

สุลักษณ์ ศรีสุวิ (2535) กล่าวว่า ศิลปศึกษามีส่วนสร้างเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทั้ง
ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งจากมวลประสบการณ์ที่นักเรียนจะได้รับจากการเรียน
ศิลปศึกษา จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการรับรู้ (Perceptual Growth) สร้าง
สรรค์ (Creative Growth) และความงาม (Aesthetic Growth) ควบคู่กับพัฒนาการด้านอื่นๆ มี
เจตคติ และค่านิยมที่ดีในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามอัตภาพ

พัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นวัยที่มีระดับอายุอยู่ในช่วง 13 - 15 ปี ซึ่งใน
ทางจิตวิทยาถือว่าเป็นช่วงของวัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) มีร่างกายที่เจริญเติบโตทาง
เพศอย่างสมบูรณ์ (สุธา จันทร์โสม, 2529) นอกจากนั้นทางด้านอารมณ์ยังถือว่าเป็นวัยที่มีอารมณ์
ร้อนรอบเปิดเผยตรงไปตรงมา เชื่อมมั่นในตนเองมีความสงสัยอยู่ตลอดเวลาชอบเข้าหุ่พวกเขาชอบ
ช่วยเหลือแนะนำเพื่อผู้ ต้องการพึ่งพาตนเอง

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษาที่ส่งเสริมพัฒนาการ
ด้านต่างๆ ของผู้เรียนดังต่อไปนี้ คือ

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Growth) ผู้เรียนจะมีพัฒนาการในการ
ใช้เครื่องมือเครื่องใช้อย่างมีทักษะ มีความคล่องแคล่ว แม่นยำ แขนงอน มีการใช้เทคนิควิธีการ
ต่างๆ ในการทำงานศิลปะ

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth) ผู้เรียนได้แสดงออกถึง
อารมณ์และความรู้สึกต่างๆ มีความเพลิดเพลินในการทำงาน

3. พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Growth) ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการปรับตัวทางสังคมสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการคิดและแก้ปัญหา

5. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) ผู้เรียนมีความเข้าใจงานศิลปะ ความเข้าใจในงานที่มีอยู่ในธรรมชาติและในงานศิลปะ สามารถแสดงความคิดเห็น บรรยาย วิเคราะห์ ได้โดยใช้หลักการทฤษฎีทางศิลปะอย่างเหมาะสม

6. พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านความคิดริเริ่ม แก้ไข เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง วางแผนได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดก้าวหน้าอย่างเชื่อมั่นในตนเอง

7. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth) ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (1987) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะ จากภาพวาดของเด็กวัยต่างๆ ได้วิเคราะห์ และกำหนดขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 2-4

ขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre - Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4 - 7 ปี

ขั้นที่ 3 ขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 7-9 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism of the Gang age) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 9-12 ปี

ขั้นที่ 5 ขั้นของการใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning) เป็นพัฒนาการทางศิลปะขั้นสุดท้ายของวัยเด็ก จะมีอายุประมาณ 12 - 14 ปี

ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะในแต่ละขั้นมีความแตกต่างกันไปตามพัฒนาการและตามอายุ แต่ในที่นี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาพัฒนาการของเด็กในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จึงจัดอยู่

ในช่วงอายุ 12-14 ปี จะอยู่ในระดับขั้นที่ 5 ขั้นของการใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning) เป็นพัฒนาการทางคิดปะจันสุดท้ายของวัยเด็ก เป็นระยะที่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ พัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กเจริญพอที่จะรับรู้ปัญหาต่างๆ อย่างไรก็ตามก็มีความคิดคำนึงยังไม่เท่าผู้ใหญ่ จะเห็นว่าการกระทำเป็นอย่างเด็กๆ อยู่ เช่น เขาเดินสอได้ไปในตู้ไม้บรรทัด แล้วแกว่งให้เสียงคล้ายเครื่องบิน แสดงว่าเด็กมีความคิดคำนึงหรือจินตนาการ โดยการสมมุติสิ่งที่เล่น ให้เป็นไปตามความคิดคำนึง เด็กในวัยนี้จะมีความรู้สึกต่อประสบการณ์ทางการสร้างสรรค์ต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นสองพวกคือ

1. พวกที่มีความรู้สึก ตามสิ่งเข้า จักขุ สัมผัส (Visually Minded) เด็กพวกนี้จะเป็นคนช่างสังเกต ชอบเขียนภาพที่ตนเองดู อยู่ข้างนอก เอาใจใส่ต่อความแตกต่างของสี แสง-เงา เด็กพวกนี้ เขียนภาพได้ใกล้เคียงความเป็นจริง

2. พวกที่ตีความหมายของสิ่งต่างๆ ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (Non - Visually Minded) เป็นพวกที่ถือว่าความรู้สึกนึกคิดของตนเองมีความสำคัญในการแสดงออก งานของเด็กจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ของเขากับสิ่งแวดล้อม การวาดภาพจึงวาดด้วยความรู้สึกของตนเอง การแสดงออกของเด็กพวกนี้ เน้นส่วนสำคัญอย่างเกินความเป็นจริง

จากแนวคิดและทฤษฎีพัฒนาการทางคิดปะดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเด็กในวัยรุ่นตอนต้นตามแนวจิตวิทยาซึ่งมีอายุในช่วง 13-15 ปีนั้น เป็นช่วงอายุที่คาบเกี่ยวอยู่ในระหว่างขั้นของการพัฒนาการทางด้านคิดปะของเด็กขั้นที่ 5 คือ ขั้นการใช้เหตุผลโดยอยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 12-14 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านต่างๆ พร้อมทั้งจะเป็นผู้ใหญ่ต่อไป มีศักยภาพในการคิดและแสดงออกสูงในทุกๆ ด้าน หากได้รับการปลูกฝังและพัฒนาการในด้านต่างๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสมแล้ว จะสามารถส่งเสริมให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะในด้านของความคิดสร้างสรรค์นั้นการสะสมประสบการณ์ที่ได้รับ จากการรับรู้ในรูปแบบต่างๆ และในหลายๆ ด้าน บวกกับการคิดจินตนาการจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (พงษ์พัฒน์ สัตยารัฐ, 2520) พัฒนาการของเด็กในการรับรู้สิ่งต่างๆ เด็กจะรับรู้ในสิ่งใกล้ๆ ตัว ในระยะแรก เมื่อโตขึ้นการรับรู้จะขยายวงกว้างออกไป เช่น การรู้ส่วนรวม รู้จักขนาด รูปทรง สี ซึ่งสิ่งต่างๆ นี้เป็นเรื่องของการเลือกสรร ในการรับรู้และเกณฑ์ของการเลือกสรรในการรับรู้มีองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ความต้องการ ความพอใจ คุณค่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และอารมณ์อีกด้วย (Hilgard : 1954)

จากผลการศึกษาข้างต้น ทอดรูปได้ว่าลักษณะความสนใจต่อศิลปะของเด็กวัยนี้ การรับรู้ความงามนั้นเริ่มจากการชื่นชม แล้วจึงไปสู่การประเมินคุณค่า สนใจเทคนิควิธีการสีและองค์ประกอบศิลป์ของผลงานที่สร้างขึ้นมา มีหลักเกณฑ์ในการตัดสินผลงาน

การวัดผลในวิชาศิลปะศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการวัด และการประเมินผล กล่าวถึง การวัดว่ามีทั้งการวัดด้านพฤติกรรม และการวัดจากการให้ปฏิบัติกิจกรรม การวัดด้านพฤติกรรม หมายถึงการพิจารณาของผู้เรียนเป็นรายบุคคลว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใด มีความสนใจต่อการเรียนเพียงใด ส่วนการวัดผลจากการให้ปฏิบัติกิจกรรม หมายถึงผลจากการวัดที่ผู้เรียนได้กระทำขึ้น เช่น การรายงาน การอภิปราย การลงมือปฏิบัติ เป็นต้น วิชาศิลปะศึกษามีลักษณะเนื้อหา และวิธีการแตกต่างกว่าวิชาอื่นๆ ในหลักสูตร เนื่องจากวิชานี้มีความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative Knowledge) มุ่งส่งเสริมความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการวัดผลและการประเมินผลจึงมีลักษณะยืดหยุ่นได้ จะให้เที่ยงแท้แน่นอน เช่นวิชาที่มีองค์ความรู้เชิงปริมาณไม่ได้ (ฮารี สุทธิพันธ์, 2527) การวัดผลจึงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอนนัก ครูผู้สอนจะต้องใช้ความพยายามหลายๆ วิธี และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ (เลิศ อานันท์, 2518)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาศิลปะศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานปฏิบัติควรคำนึงถึงกระบวนการปฏิบัติ และผลงานศิลปะต้องสอดคล้องครอบคลุมกับวัตถุประสงค์การเรียนการสอน เช่น ประเมินด้านความรู้ความคิดในการปฏิบัติงาน กระบวนการในการปฏิบัติงาน ลำดับขั้นในการปฏิบัติงาน และทักษะในการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน เป็นต้น โดยสรุปคือควรพิจารณาด้านความรู้ความเข้าใจ ขั้นตอนการปฏิบัติ ลักษณะนิสัยการทำงาน ผลงานและที่สำคัญที่สุดคือครูผู้สอนศิลปะ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องประเมินผลการเรียนวิชาศิลปะศึกษาโดยยึดแนวทางระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ดังนั้นทางด้านการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ต้องสอดคล้องกับสภาพความต้องการของผู้เรียนที่เป็นตามสภาพที่เป็นจริง โรงเรียนมีหน้าที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียน เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพ นำไปสู่การมีคุณลักษณะสำคัญที่สังคมต้องการ และพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ฉะนั้นการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Learning) และการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่สำคัญที่โรงเรียนควรนำมาใช้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตาม

มาตรฐานที่กำหนดไว้ (ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์, 2539) ลักษณะความสำคัญของการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง คือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เน้นการสืบค้นหาข้อมูล ซึ่งจะเป็นการพัฒนาความสามารถในการคิดระดับสูงมีการกระตุ้นและพัฒนาศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนการประเมินผล ในปัจจุบันมีการนำแฟ้มสะสมงานมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลการเรียน ในระดับประถมศึกษาแล้วได้ผลเป็นที่พอใจ ซึ่งจากผลการวิจัยของ สมชาย มิ่งมิตร (2539) พบว่าการนำแฟ้มสะสมงานมาใช้ในการวิจัย เรื่องผลของการประเมินจากพอร์ตโฟลิโอที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการประเมินผลโดยใช้พอร์ตโฟลิโอมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการประเมินผลแบบเดิม

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับกระบวนการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง โดยนำแฟ้มสะสมงานมาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในกระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลเพื่อศึกษาผลการใช้เครื่องมือนี้นำไปสู่พัฒนาการที่ได้ในแต่ละด้านตลอดจนคุณสมบัตินิสัยตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ดังนั้นแฟ้มสะสมงานของนักเรียนในวิชาศิลปะศึกษา ควรมีขั้นตอนกระบวนการที่สำคัญ 7 ขั้นตอนดังนี้

- ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Project Purpose)
- ขั้นที่ 2 ขั้นรวบรวมและจัดเก็บผลงาน (Collect and Organizing)
- ขั้นที่ 3 ขั้นการคัดเลือกผลงาน (Select key Artifacts)
- ขั้นที่ 4 ขั้นตรวจสอบความสามารถของตนเอง (Inspect to Self - assess)
- ขั้นที่ 5 ขั้นสะท้อนความคิดเห็นและความรู้สึกต่อผลงาน (Reflection)
- ขั้นที่ 6 ขั้นการประเมินแฟ้มสะสมงาน (Perfect and Evaluation)
- ขั้นที่ 7 ขั้นจัดนิทรรศการ (Exhibition)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามทฤษฎีวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ คุณทริยภาพ และด้านการรับรู้ โดยใช้การประเมินผลแฟ้มสะสมงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนราชกรรวิทย์คม สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดสระแก้วที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 5 ห้องๆ ละ 40 คน นักเรียนทั้งหมด 200 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยจับฉลากห้องละ 5 คน เป็นเพศชาย 11 คน เพศหญิง 14 คน รวมทั้งสิ้น 25 คน

2. ในช่วงการทดลองใช้เวลาในการทดลอง 6 สัปดาห์ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541

3. เนื้อหาที่ใช้ในการสอนเพื่อการวิจัยครั้งนี้ คือ เนื้อหาวิชาศิลปะ กับชีวิต ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีเนื้อหาในเรื่องของส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางศิลปะคือ เส้น, รูปร่าง, รูปทรง, สี, พื้นผิว ซึ่งมีกิจกรรมที่เน้นทักษะ และส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **แฟ้มสะสมงานวิชาศิลปะศึกษา** หมายถึง แฟ้มที่รวบรวมผลงานศิลปะของนักเรียน ซึ่งสะท้อนหรือบอกความสามารถและความก้าวหน้าทางการเรียนตลอดจนทักษะ และพัฒนาการในด้านต่างๆ จากผลงานหลักฐานต่างๆ ที่เปรียบเสมือนตัวแทนบอกความสามารถของนักเรียน โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดจุดมุ่งหมายของแฟ้มสะสมงานร่วมกับครูผู้สอน พัฒนาแฟ้มสะสมงานจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน ได้พัฒนาความสามารถจากการปฏิบัติงานจริง พัฒนาผลงานนั้นให้มีคุณค่ามากที่สุดจนเต็มศักยภาพ โดยความร่วมมือของเพื่อนร่วมชั้น ครูผู้สอน ร่วมกันประเมินคุณค่าทั้งด้านความรู้ การปฏิบัติงานจริง และจิตพิสัย ตามเกณฑ์ที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนด

2. **ครูศิลปะ หรือครูผู้สอนวิชาศิลปะศึกษาหรือวิชาศิลปะกับชีวิตที่สอนเฉพาะวิชาศิลปะ** เท่านั้นไม่รวมนาฏศิลป์และดนตรี ในกรณีศึกษานี้หมายถึงครูศิลปะที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3. การเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง หมายถึง เป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง โดยพยายามจัดให้ระบบการเรียนรู้ในโรงเรียนเหมือนกับสภาพการเรียนรู้ ที่แท้จริงนอกโรงเรียน จัดให้โรงเรียนเป็นเหมือนสังคมที่จำลองมา

4. พัฒนาการทางศิลปะ หมายถึง กระบวนการแสดงออกทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะของเด็กซึ่งปรากฏอยู่ในผลงาน จากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่ง อย่างต่อเนื่องกัน และพัฒนาการดังกล่าวจะดำเนินไปช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจและความสามารถทางศิลปะ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจของแต่ละบุคคล

5. การประเมินผลแฟ้มสะสมงาน หมายถึง การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นการประเมินจากหลักฐานซึ่งได้จากเครื่องมือหลายรายการ มาพิจารณาร่วมกัน จะช่วยอธิบายความสามารถของนักเรียนได้อย่างแท้จริงทั้งช่วยให้ครูผู้สอนได้รู้จักนักเรียน แต่ละคนได้อย่างลึกซึ้งในด้านความรู้ ความสามารถ ความสำเร็จ และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน รู้ถึงความก้าวหน้าและพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียน จุดเด่น จุดด้อย ในการเรียน ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ คืออะไร มีมากน้อยเพียงไรที่จะเข้าไปส่งเสริมหรือช่วยเหลือ การประเมินผลแฟ้มสะสมงานต้องครอบคลุมไปถึงการประเมินรูปแบบเนื้อหา ประเมินภาคปฏิบัติดูกระบวนการทำงาน การประเมินตนเองตามเกณฑ์ที่กำหนด ตรวจสอบพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการสุดท้าย จากแฟ้มสะสมงาน จะแสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ก้าวหน้า บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

6. หลักการทางศิลปะ หมายถึง เกณฑ์การประเมินผลงานศิลปะปฏิบัติในการประเมินนี้ ได้กำหนดไว้ 6 ข้อ ได้แก่ 1. ความรู้ความเข้าใจ 2. ทักษะกระบวนการทำงาน 3. การจัดภาพ 4. การใช้วัสดุอุปกรณ์ 5. ความสวยงาม สะอาด ประณีต 6. ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นหลักในการประเมินผลงานศิลปะที่ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างขึ้นตามทฤษฎีทางศิลปะโดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริก (Rubric)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทาง ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

2. เนื่องจากได้นำแฟ้มสะสมงานมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นเครื่องมือมีพัฒนาในทุกๆ ด้านให้สอดคล้องกัน และเกิดทักษะในด้านต่างๆ และสร้างความรับผิดชอบตนเอง

เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงานที่ทำ อีกทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กผลิตงานที่ขอดเยี่ยมเห็นคุณค่า
ของความก้าวหน้าตนเอง รวมทั้งสามารถคัดเลือกผลงานไว้ในพอร์ตโฟลิโอของตนเองซึ่งเป็นตัว
แทนที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนได้รู้อะไรบ้าง

3. การนำแฟ้มสะสมงานมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล จะเน้น
ให้นักเรียนมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจ โดยคิดทำและแก้ปัญหาได้ โดยนักเรียนเป็นศูนย์
กลางซึ่งตรงกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

4. การนำแฟ้มสะสมงานมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน จะมีผลต่อผู้เรียนและครู
ตลอดจนผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอนบรรลุผล ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย